

ה מ א ס ף

ה ר ש מ ר ח ש ו ן ת ק ן

ש י ר י ם

על הוועד הגדול אשר במדינת צרפת *

יִשְׁקוּט וַיָּקוּ לַעֲשׂוֹת עֲנֵב

אִישׁ הָאֲדָמָה שֶׁרָק נוֹטֵעַ :

בֶּן תוֹחֶלֶת עַמִּים פָּקְדוּ

יֹעֲצֵי חֲכָמָה עַל לֵב שׂוֹמֵעַ •

פְּנוֹת עָם • וּבְרֹאשׁם מִלֻּכִּים •

נֹאסְפִים • יַחֲזִיקוּ כָּל בְּדֶק :

יַעֲמִידוּ אֶרֶץ בְּמִשְׁפָּט

מִסְעֵד לִפְסֵא יַעֲשׂוּ צֶדֶק •

בְּשִׁמִּיט מִרְפָּא בְּנִפְיָה

לְשִׁבְעַת מַיִם אִם זֹרַחַת :

בֶּן רִפְאָת גּוֹי • אַחֲבַת יוֹשֵׁר •

בְּלִבֵּב צְדִיקִים מִתְּלַקְחַת •

אשרך

ג א י 3

* (עיין המוסף לחודש אלול תקמ"ט דף ע"ה)

(ל ד)

אשרך ארץ ! מלכך משפיל *

אך כך חסר ואמת נפגשו ;

בדבר פיו השיב מארצות

בניד זה במה גרשו *

על כל מעשה , אם רע אם טוב ,

האדם יראה לעינים ;

האמת אם שקר ינחל לב

יבחן היושבי בשמים *

בבתה לחבת המשטמה ,

כל עושה טוב נכון בטוח ;

בלבב מושלים הנה שומה :

אין שליט לכלוא את הרוח * *

אם איבה בין אחים פרחה

יד הסכלות היתה במעל ;

אם התבונה מרום זרתה

הנה נתן מזבח הפעל *

מוסרות

(*) גוויטנס צרידייש , טאלצראגן .

(לה)

מוסרות חמדע כי נתקו *
שלוש לאיש ייטיב מעשהו ;
יום נגלות תורת האדם
סרה קנאת איש מרעהו •

תוסף ארץ כחה לעם
ישימו משפחות עליה ;
כי בן צנה יוצרה לשבת ;
תרב טובה ברבות אוכליה •

בית יעקב ! שבעת יגון
יבדת פלא על לא פשע ;
יזמין לבד כי יש אחרית
קרבה צדקתה ושנת ישע •

גם לב אריה ופריץ חיות
יפול אם נפשו בנחשתים ;
אף חכמת אדם תתבלע
תמים יהלוק לבו פמים •

החולך

ג ב 2 3

(*) רעוק פרייהייט / פרעם פרייהייט •

ההולך מדחי אל דחי

נדרהם לבו ומשתוחח :

זין מורק מפלי אל פלי

לא יעמוד בו טעם וריח •

גם בניה הוסיפו לקח

דרשו ספרי עתים וקראו :

כי לבם לא נצפן משכל

עת רחמיה בארצות מצאו •

נורא! עליזן על כל נוצר !

נפלאות אלינו עשית •

צבאות שחק ישמרו חקיה

איש איש אל יד מעגל צוית :

לרוח משקל , לים חק

קצב לכל ידה עשתה :

מצלמות תהלכות אור

וסדרים מתוהו קראת :

הָאֵר פָּנֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל •

יִתְרוֹן אֶרֶץ כָּפֹל יִדְרוּשׁוּ •

כִּי תוֹרֵם אֶתָּה הַנְּכוּחָה •

הֵם גַּם שׁוֹלְחֵיהֶם לֹא יִבּוּשׁוּ •

אִם בְּרוֹל שְׁמִיךָ מַעַל •

שָׂוֵא יַעֲמוֹל הַחֹרֵשׁ לְזֹרַע •

וּמִי יִשְׁפּוֹט רֵאשִׁית עַמִּים •

בְּלִמִּי תִתֶּךָ לוֹ לֵב לְשִׁמוּעַ •

אֲשֶׁרֵיבֶם זֹרְעִים לְצִדְקָה •

דֹּר אַחֲרוֹן בָּכֶם יִשְׁתַּבַּח •

הִנֵּה הַצְבֹּתֶם לָכֶם יָרֵךְ •

שֵׁם יִכּוֹן עוֹלָם כִּירַח •

עַם נִבְרָא בָכֶם יִתְבָּרֵךְ •

יַעַן קִמַּתֶּם לַעֲמֹד בְּכָרֶץ •

עָקֵב טוֹב תִּהְיוּ לַתְּהִלָּה •

כִּימִי שְׁמַיִם עַל הָאָרֶץ •

מִשְׁעָן • מוֹשֶׁה עֲנִסְחִיִּים •

(לח)

מכתבים שונים

אגרות

משלם בן אוריה האשתמועי *

פתיחת

ההכם המפואר . . . אשר נוסרם לירינו .

ב"ה א . . . ד' אלול תקמ"ט .

אל אנשי אמת ואוהבי מדע היקרים חזרת
שוחרי העוב והתושים יחי' בנרלין .

ברוכים אתם לה' , אחי ורעי , אשר הפלתם טוב בישראל
בדבר מכתבכם הבא מדי חדש בחדשו ללמד דרך
תושיה לנערים ונחורים אשר בגילכם . חוקו והיו לעם מורה
דעה ומצין שמועה בגלות החיל הזה , אשר הוריד לעפר
עטרת ישראל , ומשכורתכם תהי שלמה מה' הנותן שכר
טוב ליראיו .

הנה כמוסים עמדי חתומים באולרותי זה שנים רבים אגרות
נעיומות אשר הנחילני אחי אשתי במוותו אשר העתיק
אותם מכתבת יד של חכם ספרדי אחד , כאשר תראו בשכור
המעשה אשר אניג לפניכם הנה . ואם תמצאו חן בעיניכם ,
אל תמנעו טוב מקוראי מכתבכם ותדפסו בשפר המאסף אחת
אחת . ואם יהיה לאדם אחד מני אלף תועלת מה בקראו
אותם , ברכו תעלה לי משכרת עשרת מונים .

בשנת התקכ"ט ליזירה שלח איש מנגילי בני עמינו יושבי
עיר אלעפפא (הנקראת בלשון הגרי חליבון)
אוריה שמו את בנו משלם לסע דרך הים אל ממלכות ארצות
אייראכא

אִירָאָפָא / לראות את נימוסי עם מדינות האלה ותכונותיהן •
 והנער היה בן שמנה עשר שנה בלאתו מבית אביו / משכיל
 ורך הרעיון / יודע לשון עמו ולשונות עמים אחרים • ומיום
 החל אביו החכם לחנכו למדהו חכמה ודעת / המליצה הנגון
 וההגיון / תכונה ומדידה / ויתר סגולות איש אשר לפני
 גדולים יתונב • והיה גם הנער ההוא יפה מראה ועוב לבב
 נחמד בעין כל מכיריו וירא את אלהים מאד כל ימיו • ואלה
 האגרות כתב לרעהו ברוך בן אלבוזאגלי בלשון ערבי / נעתקו
 ללשון הקודש על ידי איש סופר מהיר מחכמי הספרדים אשר
 ישב ימים רבים למורה דרך בבית אבי משלם • הוא הביאם עמו
 בשבטו לארץ מולדתו על אי מאִירָקָא •

והנה אנכי שולח לכם מחברת הראשונה כוללת י"ב אגרות /
 עשו בהם כעוב צעייכם • ועל פקודתכם אשלח
 לכם את יתרם אשר עודם תחת ידי •

מ . . פ . . ס"ט

אגרת א

אייר תקב"ט • מאדריט קרית מלך שפאניען •

בשים אלהים אל רחמים !

אל תבהל / אחי ! וא תאחוך רעדה בשמעך את קולי מדבר
 עמך ממקום תועבת ישראל / משכן לורדנו מימים
 ימימה ; האלהים הסיב את הדבר / מאתו לא תא רעה •
 ידעת אחי ! את מועד לאתי מעיר שמיירנא * בשלשי
 לחדש הזה בבקר השכם הלכנו על הספינה ונסע משם
 שמים

* לצועלת הקוראים האנו פה לפעמים באורי העניינים למען יבינום על
 נכון • דברי המאספים •

שמיירנא שם עיר גדולה במדינת נאפליען תחת מחשלת הקונר / והיא רחב
 המבחר על חוף הארכיצינלאגוס •

שמחים ועוֹבֵי לֵב דרך ארְכִיפֶּלְאָנוֹס *) כי אֵל מְקוֹס חֲפִלָּנו
שֶׁס הִיֶּה הָרוּח לִלְכָּת . רַב הַחוּבֵל וְכֵל מִלְחָמוֹ שׁוֹמְרִים אֶת
מִלְחָמָתָם בַּחֲבֵל וּסְדִינֵיהֶם / וְכֵל הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עַל הַסְּפִינָה
סוֹחְרִים יִשְׁמְעֵאלִים וְנוֹלָרִים אֲנָשִׁי סִפְרָד וְלִרְכָּת / כּוֹמְרִים
וּמִשׁוֹרְרִים אִישׁ אִישׁ יוֹשֵׁב בַּחֲדָרוֹ / וְאִין אֲתֵּנוּ יוֹדַע מִי אֲנִי
וּמֵאִיזָה עִם אֲנִי . כֵּן נִסְעָנוּ שְׁנֵי יָמִים עַד לִמְחָרְתּוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וְנִבְּוָה אֵל אִי קֶאֱנִיָּא . וְתִשְׁבּוֹת הָרוּח לֹא יִכּוֹלֵנוּ לִלְכָּת עוֹד .
וַיִּתְּרוּ הַמִּלְחִים אֶת הַסְּדִינִים / וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת הַזֶּה הַגְּדוֹל אֵל
הַיָּם *) וְתַעֲמוּד הַסְּפִינָה כְּאִי מוֹלֵךְ בְּתוֹךְ הַיָּם מִבְּלִתִּי כְּנוֹת
אֵנָּה וְאֵנָּה .

יִדְעָתָ אֶת פְּקוּדֹת אֲנִי בָּנוֹנוּ עָלֵי לִשְׁנוֹת אֶת מִלְבוּשֵׁי וְלִהְיוֹתִי
בְּגָדֵי אֲרָנוֹת הַקֶּדֶס בְּבִגְדֵי אֲנָשִׁי אִיִּירָאָפָּא עֵרַס לֹאֲתִי
מִבִּיתִי / בְּאִמְרוֹ כִּי נֹאֹת הוּא לֹאִישׁ הוֹלֵךְ בָּאָרֶץ לַחְקוֹר וּלְדַעַת
חֻכְמָה / לְהַסִּיר מֵאֲתָנוּ כָּל אֹת אֲשֶׁר יוֹרֵה עָלֵינוּ בְּהַשְׁקָפָה
רִאשׁוֹנָה כִּי הוּא אִישׁ נֹכַח / וְלִהְיוֹתִי בְּבִגְדֵי נִימוּסֵי הָעָם
אֲשֶׁר הוּא שׁוֹכֵן בְּקִרְבֵּנוּ / לִמְעַן יִהְיֶה בָּנוּ אֶרֶץ מוֹלֶדֶתָם / וְלֹא
יִסְתְּרוּ מִפְּנֵי נִימוּסֵיהֶם וְדִיעוּתֵיהֶם / וְנֹאֹת יִשִּׁיב אֶת מֵאוּזֵינוֹ
לְלִמּוּד דַּעוֹת וְנִימוּסִיּוֹת שׁוֹנוֹת * * *) וְאֲבִיזְקֵנִי אֲשֶׁר לֹא כֵן דַּעְתּוֹ /
חֲשַׁב וְזֹאת כִּפְרָתָהּ בְּדָר / בְּאִמְרוֹ אֲסוּר לֹאִישׁ יִשְׂרָאֵל לִשְׁנוֹת מִנְהַב
אֲבוֹתָיו וְלִזְנוֹת מִהֶם כְּמֵלֶךְ שַׁעַר . וְאֵם אִין טַעַם לְדַבְּרוֹ / כָּל
זֹאת עֲמַד עַל דַּעְתּוֹ / וּמִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שִׁמְעָתִי אֶת דִּבְרָיו וַיִּלְאֲתִי
מִשֶּׁס לְבוֹשׁ בְּגָדֵי יִשְׁמְעֵאל / אֲבָל עֵרַס לֹאֲתִי מִשְׁמִירָנָה חֲלִפְתִּי
אֶת מַחְלָתִי וְהַלְבַּשְׁתִּי בְּגָדֵי אֲנָשִׁי אִיִּירָאָפָּא / בְּאִמְרִי / הַמִּנְהַב
הַזֶּה אֵינוֹ נוֹפֵל תַּחַת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים / וַיִּשְׁתַּנֵּה כָּל פַּעַם כִּפִּי
הַסְּתָנוֹת

*) אֲרִכְיֶפֶלְאָנוֹס / כֵּן נִקְרָא בְּשֵׁנוֹ יוֹן יֵם מֵלֵךְ אִיִּים קְטָנִים וַיֵּשׁ בְּאֵלָה
רַבֹּס בְּמִדְיָת הַיָּם / אֲבָל בְּשֵׁנָה בְּתֵּה מוֹרֵה כָּל פַּעַם עַל הַיָּם הַלְּאִנִּי
(דָּאֵס אֲבִנְעֵאִישִׁי אֲשֶׁר) אֲשֶׁר יֵין מִדְיָת מִלְחָמָה מוֹקְדוֹן רִאֲחֵאֲנִי
בְּאֲעֵלִיעֵן וְקֶאֱנִיָּא .

* *) הַזֶּה הַגְּדוֹל / כִּי הַיָּמִין יוֹרֵה זֶה עַל כָּלִי הַחֲבוֹר אֲשֶׁר יִשְׁלִיכוּ הַמִּלְחִים אֵל
חֹל הַיָּם לְקִשּׁוֹר הַסְּפִינָה מִבֵּי הַסְּכֵנָה / (דַּעַר מִקְטֵר) .

* * *) יֵין אֲמָרוֹ הַיָּם / עֵלִית לְקִרְבָּהּ הַלֵךְ בְּעִימוּכָה .

השתנות המקום והזמן • והנה מלאתי עתה כי לדקו דברי אבי
מדברי זקני / ולולי שמעתי אליו / מי יודע אם לעת כואת
הייתי כותב לך • כי שמע נא את אשר היה לי •

ביערב יום השלישי אחרי אשר שקט הים ופניו כראי מואק
מבלי שוא גל והרים דכיו / ואנחנו על הספינה
שלוים ושקטים סמוך לאי קאנדיא / ירדו כל האנשים אשר
אחנו איש איש אל מעטו ליטן / ואנכי לבדי קמתי להשתעשע
על גג הספינה להביט אל הים הגדול הזה / אשר ירגיע לב
רואה להביט את פועל ה' ולהגדיל שמו בקרבנו / והנה הירח
עולה מאחורי ההרים מאיר לארץ ולדרים עליה / ומתראה
בים כעלמה יפיפיה מתלבנת מול גליון כנשאק נפשה הכפיל
תמונתה לעין חושקה ; וזהו משחק על פני הים / ועינו
מלא גיל / יפיק חדוה אל לבי / ואשא כפי לאלהים עליון
בורא כל אלה / ובלב טהור מקטיר מור תודה ולבונת הכרסה /
ברכתי ברכת חדוש הירח / ובחתימתי לאמור בא"י כחדש
חדשים / שמעתי קול קורא אמן • ונחלתי לקול אשמע ואין
איש אתי / עוד לא ידעתי נפשי שונתי / ופתאום עמד איש
מן הסוחרים אשר על הספינה אשר השבתי היותו נוזרי מילידי
שפאניען לנגדי / ויאמר : אחי אתה / ברך ה' ! שם תחת
הסדין הפרוס על החבלים ישבתי בדר לנועם הלילה הזה /
ואשמעך מברך • ועתה השנעה לי / לבל תוליא מפין דבר /
עד הפרדך מעלי / ואודיעך מי אנכי / ואשבע לו • ויען
ויאמר מילידי העברים אנכי אשר בארץ שפאניען / בית אבותי
לפנים היה גדול ורם בין מגורי עיר מאדריט ונאנסו לקחת
עליהם דת הנוזרים / אמונם במסתרים אנחנו שומרים עוד
היום הזה תורת משה וחקי ה' אל אמת אשר הנחיל לאבותינו /
אנחנו שובתים בשנת ומקדשים את המועדים כפי יכלתנו •
אך כל זאת לא יעבור על פינו • כי אם יודע זאת בחזות אפי
משפט מות עלינו / אוחנו ימסרו לשרפה ואת רכושנו יחרישו •
אחרי כלותו לדבר חבקותיו כריע כאח לי / ונשנה יחד כל
הלילה / ואין איש יודע מאומה משיחתנו • ויספר לי עוד
על שני ריעיו אשר אתו ועל משרתו לאמור גם המה יהודים
מאונסי שפאניען •

ויהי למחרת וישב רוח קדמה בכל כחו / ורב החוצל הרים
 גם / ונסע לדרכנו שלשה ימים ושלשה לילות על הים
 החיכוך * עברנו ארצות יון אשר מימין לנו וארצות חלק
 אפריקא משמאלנו / עד באינו לאי מאלטא / ונבואה בין
 האי ההוא ובין מלכות סיציליען • עודנו נוסעים
 ומלדדים את האני *) לרוץ ארץ מערבית לפונת / למען
 בא לארץ איטאליען / והאלהים העיל רוח סערה על הים
 לא יכולנו לבשת אל היבשה / ונלך ברוח קדמה חזקה מבלי
 מנוח מנוח / והאלהים יראו לכל יתקרבנו אל שפת חלק
 אפריקא ויפלו ביד אנשי חמס העושקים אשר בארגיל ***)
 פנים וטונים ויאמרו את כל כחם לשמור דרך שפת אייראפא /
 וכה נסענו שני ימים מבלי דעת אנה נפנה כי הרוח הולך
 וחזק / ומער וקולות וברקים רב נפלו מן השמים / לא יכול
 איש לראות את ידו / וכיום השלישי חתרו המלחים לבוא אל
 היבשה / ונבואה זה שמנה ימים לעיר מוריציא חוף במדינת
 שפאניען / רעבים וחלשים מאין עזר כח לעמוד על רגלינו •

כל בני הארץ הזאת אשר היו על הספינה שמחו בראותם
 ארץ מולדתם / ולא אבה עוד איש מן החנשים האלה
 ללכת לארץ איטאליען עם הספינה הזאת / בלתי אנכי לבדי •
 ויהי בעמדי עוד לראות כלם נושאים את כליהם אל היבשה /
 ויבא אלי דון מארקא די באראיאטצי (זה שם האונס) וידבר
 אלי בלשון עמו לאמור : אחי ! מה לך לחרוף נפשך עוד
 ללכת עם הספינה האלה / שמעני אנכי אינך / בא עמי
 למאדריט עיר מולדתי / ושם עמי ימים אחדים כאשר יעב
 בעיניך

*) ים התיכון (דגם היטאליאני מופר) •

**) בוצרדים נראה שכן מה אל תחשבות יורדי הים באניות / אם יחסר להם
 הרוח אל המקום אשר יבקשו ללכת שם / ילכו בכח רוח אחר (אם אינו
 מושג כנגד) ויעשו אלכסונים רבים וע"ז יבואו אחת אחת אל מקום
 תפסם וזה אשר יקראו לו הבפנים (דגם אמירן) •

***) בן יקרא אלגור בלשון היהודים היושבים שם / ולא מודע לנו טעם
 שמו השם הזה / ואולי הוא דרך נבוא •

צעיניך להשיב את נפשך / ואחר כלכל יחדיו ליווארגא
 אשר שמו דרכנו לה החלה . אל תירא מפני חמת הנוצרים /
 ומקנאחם אל יחת לבך כי חי אנוכי אם יודע לזיז זאתך
 ונאך / אנכי אערבך . כה דבר ה' אל שם הנעים הזה / ואנכי
 מלאתי את דבריו / ואלך עמו תוך ארבעה ימים ששים ושתיים
 פרסאות עד מאדריט הנירה .

והנה אנכי כותב לך את האגרת הזאת צבית . השר דון
 באדאיטני / וטרם תלא מפה אכתוב לך את יתר ההוות .

ואתה דבר נא באוני הנערים אשר ילכו לשוט חוואת /
 לנהוג בדרך הארץ אשר הם הולכים שם . כי לולא
 שנותי את צנדי ואין איש יודע להבדיל אותי מאחד יושבי הארצות
 האלה / הייתי לחרק ושמצה בין עדת שונאי ישראל אשר על
 הספינה / גם אהבת באדאיטני / אשר לא יערכנה כל הון /
 לא קניתי / לולי ידעתי להתחפש בנימוס מלבושי ולשון עם זה .
 ובדרך אלהים אשר הנמני זה ראשית זאתי אל ארץ נכריה בדרך
 אשר אלמוד בו דברים מסוגליה לדעת לזיז כמוני . ובאגרת
 השניה אשר אכתוב לך אודיעך עוד חדשות . ישמרך אל אמת
 כחפץ אלהיך אשר לא יפריד בינו ובינך כי אם המות .

משלם .

גם זאת לך אחי ! בשמירנא באו לידי שתי אגרות
 מאבי ומוקני / דברי תוכחה ומוסר / ראויים
 להיות למשמרת לכל משכיל / אעתיקם לפניך ואשלחם
 לידך עם האגרת השניה אשר אכתוב לך .

ב אגרת

מאדריט .

אייך .

בשם אלהים אל רחמים !

ברוך אלהים אשר הוליכני דרך מלא חדשות אשר לא ימאס
 כל איש הולך לתור אחריהם . עודני יושב פה צבית
 ריעי כאח לי האדון באדאיטני איש מפורא מאד בין גדולי
 העם . יום יום אנכי רואה אנשים רבים אשר צבילו / שומרי
 תורת

תורת משה במספרים • מהם שרי מלכות, מהם נגידי ארץ,
 יועלים סוחרים, ואנשי חרשים • כלם באחד שמחים לקראתי,
 ישישו כי מלאו איש מאחיכם בקרב מועדם • זה לי שמונה ימים
 שבתי פה בהתעלסות אלהים עם האנשים האלה, ולא אסע
 מן העיר הזאת עד אחר חג השבועות אשר נחוגה במערה סגורה
 ומסוגרת מתחת לארץ • החג הזה לבדו יחוגו האונסים בארץ
 הזאת, כי הוא יום מתן תורה, יום נראה אלהים לאבותינו •
 ויש מהם יחוגו גם יתר המועדים, ואוכלים מלות בפסח אשר
 יאכפו במערות; אבל רובם אינם שומרים את המצות כלל,
 באמנם כי המה לא נתנו כי אם למען קשור את האנוה, בהיות
 עם ישראל בגלות ואין זר מסעין את עבודתם, אבל בהיותם
 בין אובייהם ופחד מסבין, נקרה הרצועה ודי להם בעבודה
 שכלל כי היא עקרת • לא ידעתי אם כנים הדברים האלה, כי
 לפי מחשבותי נקשרה הלחם איש ישראל בקיום המצוות לבדם,
 ואם יתכן להיות שלם ומאושר מבלי קיום המצוות, הלא
 יהיו סאקרא"ט היוני, וצאראם"טר האי"נדי שלם ומאושר
 באחד אנשי ישראל? — הודיעני נא, אחי! את
 דעתך בחקירה הזאת, כי ידעתי כי גרופה אמונתך ויראתך
 מאד, וירדת ברוח בינתך אל מעמקי חקירות כאלה •

שלשום הלכתי עם אחוזת מריעים כלמו אונסים לכפר
 שקאריאל* שש פרסאות מפה, וראיתי שש
 את הננין המפואר הנקרא בשש הכפר • מימי לא ראיתי
 כמוהו ליופי • בחוכו ראיתי בית הספרים אשר למלך, וקריתי
 בקלמם • נמצאים פה כתבי יד לאלפים בלשון הקודש ולשון
 ערבי, אמנם לא יכולתי לעיין בהם, כי אלו האנשים לשון
 אל העיר • בלאתי קניתי לי רשימה גדולה מכל הספרים אשר
 נמצאים פה • ומלאתי בקונס גם ספרי קורות היסודים
 במדינות האלה בלשון ערבי, ואבקש מן השר השומר את בית
 הספרים הזה למסור את הספר ההוא בידי למען העתיק לי
 את הסוכן בקצור • והוא הנטיח לי לשלחן לבית באדחאלי •
 וכדיוס

(*) שקאריאל •

וכהיום הוא תחת ידי / ואם אגמרוהו פה אודיעך מה שר
דבר נמלא בו .

מחקי עם שפאניען להוסיב אנשים בשעריהם מעדת הכומרים
אשר יסקיפו בעין פקוחה על העם / אם ישמורו את
אמונתם ועבודתם בבתי תפלתם על הדרך הנכון לפניהם /
וזה אשר יקראו לו (קוועיטליא) ונראשם שר גדול אשר
יכנו (על פאדרא די קוועיטליא) / והם מעמידים שומרים
בכל מקום ובכל פנה לראות היש בם איש עובר על חקיהם /
ואם המלא ימצא איש אשר לא יבא אל בית התפלה בחניהם /
אוי יאמרו עליו כי הוא איש יהודי / או עברין / ומומינס
אותו לשער משפיהם / לעמוד דין ולהשיב על כל אשר
ישאלו מפיו . ואם יבואו עדים להביד כי ראוהו עושה דבר
מתנגד לחקיהם אוי יזיאוהו להשרף . ומיראה ממשפט הכליעל
הזה / נמלאו גם חוגסים נוגדים רבים / אשר ישמרו לעשות
בכח המשפט הקשה הזה עבודה חילונית / ולבס בל עמה .
כן כפר לי האדון באדיאלי / בבואו לבקש מעמי ללכת אתו
ואת בני ביתו אל בית התפלה לשמוע תוכחת הכומר ; כי
ירא ירא לבלתי יודע הדבר חובה שהוא חסך איש נכר בביתו /
ולא הביאהו עמו לבית התפלה / ואלך עמו למען מלאות חפצו .
היכל הזה אשר היינו בו / הוא בנין רב ורם / וכתוכו כשלושת
אלפים מתפללים ומתפללות . רוב תפלותיהם הם שירי דוד
מספר תהלים נעתק לשוניהם . ראש הכומרים מלוג מעיל
לנן ואפוד זהב . והוא דורש לפניהם מענייני אמונתם על כחוב
אחד מתורתם . והם שומעים אותו מדבר מבלי פאות פה .
וראיתי אותם נוהגים מנהגים כמנהגי ישראל / מתפללים
תפלת השכנה *) ומדליקים נרות בעבור נפשות המתים . לא
ידעתי אם ראו מנהג ישראל ועשו כמוהו / או אם באו לנו
המנהגים האלה בהיותנו בגלות דיניהם **) ; כי לא ידעתי אם
נוכר דבר ממנהגים כאלה בתלמוד ירושלמי ובבלי . הודיעני נא
אתה את דעתך בזה .

שש

*) כן נקרא תפלת הזכרת נפשות בין הספרדים .

**) ידוע כי בימי קדם סגלו המזרחים גם בארצות המזרח .

שש אנכי על דברי ספר קורות ישראל אשר בירי / אחיש
לגמרן טרם המועד הנא / כי למחרתן אסע מפה
לאיטליען / ולא אשב עוד בארץ הרשעה הזאת • ואתה אחי
היה שלום •

בשלום •

ואלה לפניך אחובי / העתקות האגרות מוקני ואני /
הזכרתי אותם במכתבי הראשון •

אגרת אבי זקני

הנך הולך למרחקים ואנכי זקנתי / מי יודע אם תראני
עוד בארץ החיים • לכן שמע נא בני את אשר איניך
ויהי אלהים עמך כל ימי חיך •

ראשית כל דבר יראה האלהים / והוא שיהיו כל מנחותיך
לשם שמים • שתקום בכל בקר להתפלל / ולשם
אחרי כן משתדל שליח במקרא שליח במשנה ושליח בתלמוד •
ואל תשכח ללמוד לפחות מדי יום ביומו איזה פרקי משניות /
כי משנה היא אותיות נשמה ומסובלת מאד מאד לטהרה •

הזהר מאד מאד בני בנעילת ידים / כי כל האוכל לחם בלי
נעילה ידים כאלו בא על אשה וזנה שנאמר כי בעד
אשה וזנה עד כפר לחם • בן שבעים שנה אנכי היום / ומימי
לא אכלתי פחות מכוית בלי נעילה / ואולי זכות זו עמדה לי •

בבואך אל עיר גדולה לשבת בה / אל תראה אל יופי
בניינים רחובותיה ונאותיה / כי הכל המה אין בהם
מועיל אך השתדל ללכת אל חכמים וראשים / להשתאב בעפר
רבליהם ללמוד הורה מפייהם • אם תמצא בין החכמים איש
חוקר בחכמות וולת חכמות התלמוד אל תאבה לו ואל תשמע
אליו / כי אין חכמה ואין תבונה עומדת נגד חכמת התלמוד •
ואם יתנו כל החכמות שבעולם בכף מאזניים ואות אחת מהויות
דאבני ורנא בכף שנייה / מכרעת את כלם •

אהוב את בני תורה ושנא את עש הארץ / כי אין לך
צריה נמאסת שבעולם כעש הארץ • ומה מתקן
דברי

דברי חז"ל באמרת עם הארץ מותר לקורעו כדג .

שמואל את השבת לקדשו מבילתי דבר בו שיהא בטלה / והא
לך קבלה אשר קבלתי מרבתי / ונהגתי בה מנעורי
ללמוד משניות מסכת שבת משוללות עם פסוקי סדר השירים
ותכלל מכמה פגעים רעים . ואל יעיוז פניך לשאול את שאלת
המין לאמור : מה דנקות וחנור יש דרך משל בין משנת
סבין ובכושמישין בבני מעים , לכתוב הרודאים נתנו ריח
וכו' או בין כתוב כזה חנידו לו שחולת אחבה אני למשנת
שמנה שרצים וכו' / כי יש בזה סודות נפלאות / ואם תביע
לבינה תבינס ותכל נפסך בס .

היה מתענה לפחות פעמים בחדש / כי התענית ומניעת
האכילה והשתיה / מחשיך כחו של הילר הרע ומפירין
תאוות החומריות / ומגביהין את נפש האדם להשתלשלות
וחנור עם כחות ברואי מעלה .

היה נזהר בלדקה / וכבר ידעת כל הנותן פרוטה לעני
הקב"ה מחזיר לו פרוטות רבות . אך הסמר מאד
לבלתי נתון פרוטה או פרוסה לעני אשר לא ידעת מי הוא /
כי חיישינן לכשפים .

בחדש אלול עשה כאשר ראית אותי נוסב / לדרוש את
ה' בהמלאו / כי ימי החשבון הימים האלה / ועל
מעשיך בכל השנה אבא במשפט בימים האלה . לכן קח על לבך
תורת / הנה בתורה רדוף מצוה / והיה שלם עם אלהיך .
הא לך מוכרת עונה מוקנך .

מדרבנא דאשתובמי .

אגרת אבי

ברי / ובר נדרי !

אבי מורי וקניך שולח לך בזה אגרת אוגרת דברי מוסר
להורותך דרך חלך בו / גם אנכי חלך בעקבותיו לדבר
על לנבך את אשר עש לבני .

ידעת

ידעת בני ירחמך האל ! כי מעורך שמתי כל מנמתי
 להסיר לנכך / ולמלאותו רוח בינה ודעת למען
 זרפתי / והשלים נפשי . לא הנחתיך עשות אף דבר קטן
 מבלי התנוונות ובחינה כפי השתתו . כי לפי משפטי בכת
 החקירה והנסיון זה שלשים שנה / למדתי כי טוב מעט בכונה
 מהרבה שלא בכונה / והמאמר הזה שויתי תמיד לנגדי /
 הוא היה אבי כל עבודתי / לא קריתי עמך כתוב אחד בתורתנו
 הקדושה ובדברי נביאינו וחכמינו מבלי עמוד להסתכל במעמקי
 ענינו לדעת את אמתתו ורב האושר וההצלחה היוצא ממנו לאיש
 משכיל שהגיעו בו בעין השכל הישר / אשר שם בנו יולדיו
 להיות לנו מורה דרך ואבן בוחן / למען זרף לבנו לתושים .
 ידעת כי האל הרם והנשא נשגב על כל / עשם אשר אין לו
 אחור וקדם / לא יכילהו מקום ולא יחליפוהו זמן / בראונו
 לעובד לנו להשלים נפשותינו בעולם הזה / למען נוכח לתכלית
 השלמות הזאת בעולמו ; ואם בלדקתך לא תתן לו / וברשעתך
 לא תפעל לו / בכל זאת וזאת יראו את יראיו / ויתעב נסוב אחור /
 כי טובתך הוא מנקש / ועובתך היא שלמותך . עושה עול
 מחסר שלמותו ומורד ברגונו / ופועל דרך מרבה שלמותו
 ונראה לאלהיו . ולכן הוריתך תמיד / בני ! בעבודת האלים
 להיות יורד אל הכונה אשר היא הנפש / והמעשה רק כחומר .
 נא בני ! יהיו לך הדברים האלה כחותם על לבך / ואז תשכיל
 בכל אשר תלך וראה אלהים את עבודתך .

מעבודתך את האלים תדע להצריך לך להתנהג עם
 האדם אשר בגילך ועם הברואים אשר מסביב
 לך . איש יתשוב אלהים אל קנא ונוקם / בעל אף וחמה /
 סופך ועמו על האדם מפתיו ומרעיו ומתפעל בהתפעלויות
 בשמיות וחשיות / יהיה גם הוא בעל אף וחמה נוקם ונוטר
 ועושה בעצרת וזון . כי על יסודי המחשבות אשר ייחס האדם
 לאלהיו מיושדת תכונת לבו והנהגת עולמו . אבל בעמוד האדם
 להסתכל בעין חוקר על מדותיו יתברך / כאשר ראיתו
 בתורתנו הקדושה / ובגורו מאד בכל העולם בהשקיפתו על
 כנריאם המלאה אשר אנו עומדים בה / נדעה כי הוא רחום
 וחנן

וחנון ארך אפים וכו' וע"ז אמרו פיות קדושים הדבק במדותיו .
אלה הסיבות אשר לא תלונוה עיניך מהם רגע אחת / והם
יהיו בדרך משענת להחזיק בם תומך ואוריד / אשר יתמימו
נפשך ויאירו שכלך / למען היותך שלם .

כלל גדול כולל כל המעשים נאמר בתורה ואהבת לרעך
כמוך / ויפה נדרוהו החכמים / מה דעריך סני
לחברך ר"א העבוד . הוהר זו מאד / ואל תהי זו לאדם
יהיה מי שיהיה / כי בורא אחד ברא אתכם . עשיר ורש חכם
וכסיל לדיק וחוטא נפגשו / עושה כלם ה' . בראותך ריעך
חוטא / דבר אליו במענה רכה והוכיחו בכל כחך / ואם לא
ישמע דבריך / עזבוה וא' תלך בדרך אמת פן תאלף אורחותיו /
אבל אל תשנאוהו בלבבך / ואל תחן לפניו אכן נגף / כי
האלהים תוכן לבות / לפניו יבוא במשפט . בהיותך באחות
מרעים והשמע דברים יולאים מפי ריעך מתנגדים לדרך האמת
כאשר חשבת אהה / השמיעהו את מחשבתך בטוב טעם / אם
יפנה אליך לקבלו / טוב : ואם אין / הרק ואל תלך לריב עמו /
לא ללנהו ולא לנהו להיות מחשבותך מחשבותיו / כי אין אדם מושל
במחשבתו להחליפה במחשבת רעהו / אם לא יהיה יסודי
רעיונם ולמודם / תבונת לבם ומאנס שוה . ומימי הייתי מאטער
בראותי אדם מתעבר וכוועם על מחשבות רעהו / בעבור
היותם משונים ממחשבותיו / הלא לאלהים המחשבות / לו לבדו
האמת / ואדם מה יבין דרכו .

זולת המדות הטובות האלה יש לנו מדות רבות הנהגות
רק בחברה / בהיות האדם עם רעיו . לנהוג בהם
כבוד / לבלתי יבזה איש קטן הערך / ולהיות נוח לכל אדם /
לבלתי הרבות בשחוק / ולבלתי לכת בין רעיו בפנים נועמים /
כי השחק יפחיד את וולתו הירא מכניו / והוועם ירגיע עגב
בלב רואיו ותשחת נועם החברה . ובהנה רבות אשר ידע האדם
להשמר מהם בהיותו נוהר להגיע על עצמו כל עת . וכלם
נכללים בכלל הגדול / מה דעריך סני לחברך לא תעביר .

ידעתי בני ! מעורר היית טוב עין / נכית לקשה יוס /
עגמה נפשך לאנין / ותפרום בפש חפזה מלחאך

לדל גם היום אל חסונ אחר • הפושט יד / תן לו / ה' /
הריק מזכרתו עלינו / ומדוע נחדולה להשפיע ממנה גם על
זולתנו ?

וכבר ידעתי בני הנחמד ! את כל אלה / ודבר שפתיים אך
למותר • אך בהיותך היום בין עם לא ידעת /
באתי כמגיד משנה / להזכירך על כל אשר הוריתך כל הימים •
אניך אוהבך /
אוריה האשתומעי •

באור ספרי הקודש

(*) אגרת

לרעי כאח לי היקר השלם ר' אהרן נ"י !

עיינתי באמרוטיך הנעימים אשר שלחת לי זענין פרשת
בזוש ירושלים / וכאות נפשך כן אחזה לך דעתי
זזה / גם מה שראיתי נכון בהם / גם מה שצריך שנוי בהם
לפי השגתי החלושה / גם מה שבינתי אני בפסוקים האלה •

יפה דנת זמה שאמרת מן רהעורים והפסחים שהם אנשי
המלחמה הנחלשים / ונמלות כי אם שהוא לאמת
הדנה / ובהמשכת פעול ואת העורים ואת הפסחים לכל
מכה יבוס הקודש / ונמלות על כן היות שעורו על אשר •
אמנם קמהתי מאוד בראותי אותך מדמה מלת צנור ברי"ש
למלת צנוק בקו"ף / ונפרט על אורך : "אחרי שלא
מלאנו המלה הזאת רק שני פעמים במקרא / יכולים אנחנו
לפרשו כפי ענינו וכפי מקומו" • הכי יאמר שענין שתי
מלות שוות מכל וכל לא יהיה אחד בעבור "שלא ימלאו כי
אם

אם ב' פעמים ולא יותר ? או נפרש גם לקול צנוריק
(סלס' מ"ב) לקול בתי החלופים אשר לך ? ובאמת ענין
השם הזה ידוע מאוד / כן מחזירו הנזכר / כן מדברי חז"ל /
שהוא הקנה העשוי להולכת מים או דבר נוזל אחר .

מה שאמרת היום מלת הסירך המקור לא יתכן ע"פ נקוד
הס"א בחטף סגול' / והוא לאות כי הסנועה המקורית
אשר נתחלפה לשו"א בעבור מהירות המנעט היתה ליר"י /
כדין העבר מננין הפעיל לנחי הע"ן . ולאו היה המקור מזה
הננין היתה הס"א נקודה חטף פת"ח תחת הקמץ שהיא
הסנועה המקורית נה * .)

ועל אשר אמרת כי ציון וירושלים שני חלקים מעיר אחת
היו / אף כי אחת נכון הדבר / מ"מ לא יתכן לאמור
שאחרי כי לכל כבר את המלודה / שהיא העקר בענין המלוד /
נשאר לו עוד לבנוש את העיר / כי הוא נגד סדר המלחמה /
וגם נגד עדות הכסיון . גם מה שתרגמת מלת לאמור לא
יבוא דוד (וועל"י ידך פארגנאמן האבן) נראה לי דחוק .

וראיתי אני חבור משכיל לחכם אנגלאטערי אחד / ושמר
קעניקאט / על החלופים אשר גם ד"ה פרשה י"א
וגם' שמואל ב' פרשה ה' המספרים שניהם ענין אחד * . (**)
סם מנזארת הפרשה שלפנינו באר היטב / ואעתיק לך דבריו
מלשון אנגלאטערי בהוספה מלערת ממה שהעירוני אני
בענין הכתובים . ודרך החכם הנ"ל / להליז שתי הפרשיות
אשר יתבונן עליהם זו לעומת זו למען הראות יותר במה יתדמו
ובמה יסתלמו . וכן נעשה גם אנחנו .

שמואל

ד ב 2 4

(*) אור כלל גדול נמצא לשון עבר / דומה לזה באחר מן הדרש' חדשים
ומן חז"ש הדרשים / וההפך נפסדו / ר"ל כשישנה מהירות המנעט
להתחממה / כשיהא מלת לאמור / שהוא במקום לאמור / ואם יתני ה'
לרקיע הדבור הזה הענין במקום אחר .

(**) A Dissertation & compares I. Chron. XI. with 2. Sam.
V. & by Benjamin Kennicot. Oxford MDCCLIII.

שמואל וילך המלך ואנשיו ירושלים —
 ד"ה וילך דויד וכל אנשיו ירושלים היא
 שמואל — אל היבוס יושב הארץ : ויאמר
 ד"ה יבוס ושם היבוס יושב הארץ : ויאמרו
 שמואל — — — — —
 ד"ה יושבי יבוס לדויד — לא תבוא הנח
 שמואל כי אם הסירך העורים והפסחים לאמור
 ד"ה — — — — —
 שמואל לא יבוא דוד הנח : וילכוד דוד את
 ד"ה — — — — — : וילכוד דויד את
 שמואל מצדת ציון היא עיר דוד : ויאמר
 ד"ה מצדת ציון היא עיר דויד : ויאמר
 שמואל דוד ביום ההוא כל מכה יבוס —
 ד"ה דויד — — — — — כל מכה יבוס בראשונה
 שמואל ויגע בצנור ואת הפסחים ואת העורים
 ד"ה — — — — —
 שמואל שנאי נפש דוד על כן יאמרו עור
 ד"ה — — — — —
 שמואל ופסח לא יבוא אל הבית —
 ד"ה יהיה — — — — —
 שמואל — — — — —
 ד"ה לראש ולשר ויעל בראשונה יואב
 שמואל — — — — — :
 ד"ה בן צרויה ויהי לראש :

החלוקה הראשון שהעיר עליו הכנס הנ"ל הוא בכתובת שם
 דוד / אשר בספרי שמואל מלכים תהלים משלי
 ישיה

ישעיה ירמיה ויהוהאל נכתב תמיד בל"ו יו"ד , ונכספרי דה"י
עורא נחמיה וזכריה נכתב תמיד בל"ו כזה דל"ד / אשר א"כ
זינו ע"י קרי והודמן כי אם בהסכמה מכוונת / והוליא החכם
מזה איזה תולדות / אשר לא נאריך בס עתה בהיות שהוא יולא
מכוונתו / ומזה הטעם נעזב עוד איזה חקירותיו ולא נלך כי
אם לרגל תוכן הענין אשר לפנינו .

הכירך , אמר החכם ה"ל שהוא במקום הסירוף / כי כן
נמצא מלת ובבשרה (בראשית א' כ"ח) חסר וי"ו /
וכן מלת חשבנהו (ישעי' נ"ב ג') ורבים עוד . אמנם אין
צורך לזה לפי הכלל הידוע שכל פעל הנא לפני השם לא ישמור
לא את המין ולא את המספר / ושמורו כהכלתי נודע עדיין
(עט העלט דרך אב) . וטעם ההוא בלשון עבר / יפה אמר
החכם שהוא בעבור הכעחון בדבר כאלו כבר נעשה / וכדמבואר
עוד ממה שנאמר עתה .

העורים והפסחים / הנה ידוע שיותר מארבע מאות שנה
אשר ישנו בני ישראל על אדמתם לא יכלו להוריש
את היבוסים מעיר ירושלים * / וזה לאות כי היתה העיר
בזורה מאוד / וגם היתה המלודה שלה בהר גבוה ועי"ז שגבה
מכל הנלחמים עליה . ולכן כאשר בא דוד עתה להביאה במאור
היה כמחזק בעיני יושבי העיר ויהתלו בו לאמור לא תבוא הנה .
ולמען הראות כי בון יבואו לו לא העמידו על החומות גבורי
חיל כלל / כי אם העורים והפסחים והחלושים שבהם / כאלו
המה ימנעו אותה מלכבו בעיר / לא ע"י חרב וחנית ונה
ומנן / כי אם בחרפם לבד לאמור לא יבוא דוד הנה .

וילכוד דוד את מאודת ליון היא עיר דוד . אמר החכם
הנ"ל שהכונה בזה לא על המלודה כי היא לא נלכדה
עדיין כמשמע מהכתוב שלאחריו / כי אם על העיר בלבד /
וכן אמר יוסיפון בספרו להרומיים שמתחלה לבד את העיר
התחתונה . אמנם אם גם כנים דברי יוסיפון / ומעשה שהיה
כך

* עיין יהושע ע"ו כ"ב , שופטים א' כ"א ו"ע יו"ד / ומלכים א' יו"ד א' .

כך היה שמחלה כנש את העיר ירושלים אשר בתחתית ההר
 ואחרי כן לכד את המנזר אשר בראש ההר / מ"מ לא נא הכתוב
 לספר זאת / כי לשון מזודה אינו מיושב לפי זה הפירוש .
 ולכן נראה לי יותר לפרשו דרך כלל ופרט / שמחלה אמר
 אע"פ שזכני העיר היו בועסים בחומותיהם הבצורות מאוד /
 אעפ"כ וילכוד דוד את מזודת ליון / ואח"כ פרט באיזה אופן
 שלכה / דהיינו שאמר עוד ביום ההוא / לפי שעלה חמתו
 באפו על אשר חרפוהו בדברי נאליה / כל מכה יבוצי וגו' /
 ועל יואב וגו' / וזה טעם ביום ההוא . ועל פי שני עדים
 יקום הדבר שכותב הספר הלך עתה בזה הדרך . (א) מהכתוב
 שלאחריו : וישב דוד במזודה ויקרא לה עיר דוד / שזה צבור
 פרט חלק האחרון מכתוב וילכוד וגו' / וכמוהו ויאמר דוד
 ביום ההוא וגו' / הוא פרט חלק הראשון מהכתוב הנ"ל .
 (ב) מהכתוב שלפניו : כי שם אמר דרך כלל וירושלים מלך
 שלשים ושלש שנה / ואח"כ פרט באיזה אופן הגיע למלך על
 ירושלים / שהיה עד עתה עיר היבוצי .

בצנור כבר העירתי לעיל שהשם זה נופל על הקנה או על
 כל מקום צר העשוי להולכת מים (וואסרלייטונג) .
 ונראה מזה כי ערוס ערס דוד לבוא במזור דרך הצנור וקרא
 לו כאשר קרה לכורש מלך פרס בלחמו על בבל . הלא גם היא
 היתה קריה נשגבה מאוד ולא יכול לעלות חומותיה הבצורות /
 ויושבי העיר עמדו עליהן ויחרפו אותה ויבזוהו לו לאמור לא יבוא
 ביתה (כמו שעשו יושבי יבוס לדוד) . וירא כורש והנה נחל
 קטן נובע מהנהר הגדול נהר פרס ההולך סמוך לעיר / ומוליך
 המים תוך העיר מתחת לחומה / וילו את עבדיו ויסכרו את
 פי הנחל ויבדל בין הנהר ובין הנחל ויחפרו עוד בארות בארות
 להמשיך את המים מן העיר והלאה ולא נתנם לבוא תוך הנחל /
 ויהי כי עברו איזה ימים / ויחרבו מי הנחל / ויבקע כורש
 עם מחנהו לילה העירה דרך הנחל הזה / והעיר שקעה באין
 פחד מפני האויב / וחוגגים חג אליל אחד / והנה כלם שוכרים /
 ויבואו עליהם נדח / ויהרגו רבים / וילכדו את העיר . זה
 בליא קטיל בלשאר מלכא כשדא / די עבד לחס רב לרצרבנוהי .
 הלא הוא כתוב בספר דברי הימים למלכי מ די ופרס .
 ונמלא

ונמצא עוד מעשה אחר דומה לזה / נכתב מהסופר
פאר' יצחק / אשר קרה בעיר ראבאטאמאנא בארץ
הקדם במדינת הערבים / אשר לא יכלו הצורים גם כן לכוד
אותה / עד אשר הראה להם אחד משני המלחמה דרך ידוע
לו מתחת החומה / אשר שמה יצאו ויבואו אנשי העיר לקחת
להם מים לרוות צמאונם • דומה לשתי אלו הקורות כאשר גם
כאן שבאו אנשי דוד העירה דרך הצנור / ויהיה טעם ויגיע
(דורכרינגן) / וזהו הסכנה בכל זאת גדולה להחליטים
כשיודעו לאנשי העיר / לכן אמר שכל מי שינדב נפשו לעלות
בראשונה יהיה לראש • והחכם הנ"ל דבר עוד דברים נכונים
מכונת המלך בזה המאמר / אלא שהוא יולא מכוונתנו עתה •

שנואי נפש דוד / עד אל הבית / וזהו מאמר מוסגר /
ואינם בכלל דברי דוד / כי אם ראה הכותב להעיר /
למה בקש דוד גם להנקם מהחלוצים האלה העורים והפסחים /
ואמר לפי שגם הם התאמרו באמת להראות שנאתם בחרפם
לאמור לא יבוא אל הבית •

יאמרו / לשון הוה תמידית / (פרעקווענטמטיקוס) בלע"ז /
כלומר שלא פסקו מלאמור / וכבר העירותי על
הכלל הוה כמה פעמים בבאורי לס' תהלים •

אל הבית / כמו הביתה / אל עבר האפוד ביתה / מחוץ
לעיר וביתה / כלם לשון פנימי הם •

ויהי לראשי שנשאר בשררותו / כי כבר היה שר הצבא
לדוד • ומלת ויהי יתורגם (ער באיב) • וכן

נבאר מאמר יפתח לוקני בלעד / אם משיבים אתם אותי להלחם
בבני עמון ונתן ה' אותם לפני אנוכי אחיה לכם לראש • והם
בכר הקדימו לאמור / והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית
לנו לראש לכל יושבי בלעד ? אלא שכפי דבורם היה יוכל להיות
הטעם על עת המלחמה בלבד / והוא אמר אם כבר נתן ה'
אותם לפני אנוכי אחיה לכם עוד לראש גם בימי שלום /
ויתורגם אחיה (איך ווייל באייבן) / ועל זה השיבו אותו /
ה' יהיה שומע ביונתינו אם לא כדברך כן נעשה • אמנם לדעת
החכם הנ"ל טעם ויהיה לראש דכאן כמשמעו / כלומר שכוון
שהיה

שכיה עד עתה שר הצבא אשר ליהודה / כן נעשה עתה ע"י
 המעשה הזה שר צבא כל יהודה וישראל חברים / כי המה באו
 בעת ההיא חזרונה לזכות נרית עם המלך דוד / כנוכר בכתוב .
ועתה אחרי עמדנו על טעמי הפסוקים האלה / הנה
 אחרגמס לשון חשכו / כפי הנחיתה אשר תלא
 משתי הפרשיות הנזכרות .

דער קעניג דוד אונד אללי זייני לייטי געגן דארויף
 נאך ירושלים / וועלכס דער יבוס נאך איממור אים
 בוין האטטי . אונד דיא איינוואהנר צו יבוס לייט
 דעם דוד זאגן : „דיא ווירסט ניכט צו אונס הערניין
 „קאממן . דען ווארליך / עם האלטן דיך שאן דיא
 „בלינדן אונד דיא לאהמן אב מיט דען בלאקן ווארטן :
 „דוד ווירד ניכט הערניין קאממן . “ אבר דוד ערש
 אברטי דיא פֿעסטן בורג ציון / דיא יעצט שטארט
 דוד'ס הייסט . ער זאגטי נעמליך אן דעמוועלן טאגן :
 „דער ערשטי / דער איינן יבוס שלעגט / דורך דיא
 „וואסרלייטונג דרינגט / אונד ריא בלינדן אונד לאהמן
 „איברֿעללט (דיא דעם דוד דרום פֿרהאסט ווארן /
 ווייל זיא איממור אין איהרם שפאטטי פֿארטפֿוהרן :
 ער ווירד ניכט הערניין קאממן ! ער ווירד ניכט הערניין
 קאממן !) דער זאלל פֿירשט אונד פֿעלדערד ויין . “
 דא דראנג צוערשט היינין יואב רער זאחן צרויח'ס /
 אונד בליב ערשטר פֿעלדערד .

וטרם אנלה לדבר אעירך / אחי ! גס אני על פרשה קשה
 נספר שמואל / והוא מאמר יחזקאל לדוד בנרתם
 נרית (ש"א כ' / ב' — י"ז) . אס תמלא בו פירוש נכון
 ותרגום נאה / נא הודיעני .

נאום אחיך ורעיך אשר אטבת נפשו אהנך יואל ברו"ל .

בקורת ספרים חדשים

מנלת שיר השירים מתורגמות אשכנזית על ידי הרב
רבנו משה בן מנחם זצ"ל ונלוה אליו באור המלות
מזאת אחרן בן-וואלף, ומרעהו יואל ברי"ל חברים
להברת שוהרי הטוב והרעושה, מקחו 8 גר' .
ברלין בדפוס חברת חנוך נערים, הרקמ"ח .

מי האיש החפץ חכמה ואוהב לדרוש ולחקור אחר ספריו
הקדושים, אשר לא ישמח לקראת התרגום היקר הזה .
אשר ילא מפי אדוננו החכם הרמנמ"ן ז"ל ? ומי האיש משכיל
אשר לא ימן רב תודות לרעים אהובים היקרים ר' יואל ברי"ל
ור' אהרן האללי על כל הטוב אשר גמלונו להוציא מתחת יקרה
הלו לאור ולהפיצו בישראל ? יברך ה' חילם ופועל ידס יראה
כי העינו מאוד לעשות בהנחילם לנו הברכה האמת אשר נשאת
לנו מן החכם הזה למורשה .
ופתרם, אנוא לשום עין הנקורת על התרגום הזה צפרע,
אחקור ואדרוש אחריו בכלל, ולא לבד על חומרו
כי אם גם על צורתו, ואומר: כל קורא משכיל יראה בהשקפה
מעט כי גם פה דרך המתרגם הנאמן הזה בארחותיו ובמסילותיו
אשר פנה לו כנר² בשארי תרגומיו ובאריו על ספרי הקודש
והוא: לאהוב את האמת ולתור אחריה מבלי שים על לב אם
היא נמצאת באמתחות ספרי בני ישראל אם לא, כי האמת
במקומה עומדת, כל תמוט אם יהיה האומר איש ישראלי אם
גכרי, כאשר אמר הוא ז"ל בהקדמתו לספר קהלת: ,, ואחרי
אשר הוהרנו החכמים לקבל האמת ממי שאמרו, הנה חפשי
גם באמתחות המפרשים אשר לא מבני ישראל המה, ואם
מוצאתי בניהם דבר אמת הרימותיו לה' והיה קודש * י"ז *)
וכן

*) פה מנלת קהלת עם באור קצר ומספיק להנחת הכתוב על כי כשעו
להועלת התלמידים ברלין תק"ל .

וכן הודיע לנו דעחו בהקדמתו לספר תהלים / באמרו שם :
 , ,אם שנית תרגום המליצה בספר הזה מכל אשר היו לפני /
 לא עשיתי זאת / רק בעבור חשבתי כי תרגומי מתכון יותר
 לכוונת המשורר / ואולם בראותי כי גם המתרגמים הראשונים
 העיבו לדבר / גם אני בחרתי בדרכיהם ודרכתי בעקבותם *)
 כי באמת יסודות תרגום המגלה הזאת בכלליו ובהרעיו מיוחדים על
 אדני תרגום אחד יקר ונכבד / ילא מפי החכם האדון הערדער **) /
 אשר כבר נודע לתפארת ולתהלה בענין הלמודי הזה על ידי
 ספרו הנחמד אשר הוציא לאור המדבר מענין השירי בלשון
 עבר ***) כי שם הראה כחו ועולט ידו בדרכו הלשון הזה .

אפס אל יחשוב הקורא בלבבו לאמור : אם כן הדבר הזה
 במה יודע איפוא מעשי ידי החכם הרמב"ן ז"ל ?
 ומה כחו לחשוב לו צורות ממקור מים נוזלים ? לא כן ! כי כאנשים
 יקרות ועוזות אשר העלה גידו הזולל במים אדירים לא יערכו
 ולא יסולאו עד עבור עליהם יד האמן והחשוב ללעוש ולגדר
 אותם / ואו יבדקו קרניהם לעיניו / כן הדבר הזה ; החכם
 האדון הערדער ז"ל במים אדירים והעלה גידו מרגניתא טבא
 בתרגומו הנזכר / ואולם אדונינו רמב"ן ז"ל / עבר בעין
 שכלו וברוחם בנתו עליו / וינקאו ויארפחו / פעם בשינוי
 המלות / ופעם בקשור המליצות / פעם הוסיף עליו /
 ופעם ברע ממנו / כמעט לא הניח חרוז אחד אשר לא שם עליו
 עין הבקור / עד כי ילא התרגום הזה מנוקד וברור מאוד .
 ולהראות לקורא כי כינים דברי אציגה נא דברים אחדים מן
 הנא בידי משני התרגומים הנם / ומהם יקיש על השאר .
 פרשה

*) Die Psalmen, überseht von Moses Mendelssohn.
 Berlin 1788.

**) Lieder der Liebe, die ältesten und schönsten aus dem
 Morgenlande, 1781.

***) Vom Geist der ebräischen Poesie, von J. G. Herder.
 Leipzig 1787.

דמו"מ

הערדער

(*) מוגד איך דיא ראיי דעם איך בין דיא זיינע טרוג'ס /

פערדט / דיא ראזי איס בלאזן טהאל :

דיא לייע איסן טהאל • וויא דיא ראזי אונטער דארטן •

”וויא דיא לייע אונטער דען זא אונטער אפדען אייני

דארטן / מעפּרין

איזט אייני פריינדן אונטער „וויא אונטער ווילדס גהעלף

דען טעכטער • איין אפפלוים

וויא איין אפפֿלבוים אונטער דעם „זא אונטער יינגלינגן / איין

בייאן אים וואלדי / איבר !

זא איזט איין ליבר אונטר דען איר-בהאנטט אין זיינס

זעהקן • טאטטן

אין זיינען טאטען ערקוויקקי דא זי' איך נידר /

איך איך / אונד זיט איינס גויאן

אונד זיין נידר / זייני פרוכט •

אונד זייני פֿרוכט אינ'ס ווינהיזי בראכט' ער

לויט איינעם אונדז זיט • איד

ער האט איך ג'פיהרט אונד זיין פאמיר איזט איבר

מין איין הויז דעם וויינעם ! איך / דיא ליבי •

אונד זיין פאגיר /

איבר איך דראבן /

חיות (יבי .

(*) לִיְיָ הַמַּחֲרֹגֵם הַזֶּה נִמְשָׁךְ הַיָּד הַזֶּה לַמַּעֲלָה / וְנִבְרָא הַכִּיּוֹר זֶה חֲדָשִׁינוּ
הַמְוִיָּלִים הַמְנַלֵּה לְאוֹר / נִבְאָרֵם עַל הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת • דְּבָרֵי הַבְּוֹאֲסָפִים •

(פרשה ד' פסוק ט')

הערדער

רמב"מ

דוא בהערלסט איך / א אייני
 טוועסטער ברויט ! א טוועסטער / ליבי ברויט !
 דוא בהערלסט איך / איט
 איינס דייער בליקקי / איט דייער בליקקי איינס
 איט איינע קעסטן אן דיינס
 האלזי • האלזי •
 ווא ים איז דיני ליבי / ווא האלד איז דיני ליבי
 דוא אייני טוועסטער ברויט ! טוועסטער / ליבי ברויט !
 ווא יסר איז דיני ליבי / ווא יסר דיני ליבי אלט וויין
 דען וויין ! דייער זאלבן דעסט / אלט
 דער דעסט פאן דיין זאלבן / אלזי ווירלי !
 אלט אלז דעסט •

(פרשה ז' פסוק ט')

הערדער

רמב"מ

זעכליג זינד קעניגנין / זעכליג זינד דער קעניגנין
 מונד זעכליג בולהעריגנין / דער נעבן פרויען זעכליג
 מונד יונגפרויען מהני למהל : יונגפרויען מהני למהל :
 אייני דיא איז אייני טובי / אייני דיא איז אייני טובי
 מייני דיני • מייני פראממוי !
 זיא דיא אייני מיהרר אוטטר / אייני • מיהרר אוטטר
 זיא / דיא ליבמטי מיהרר / ליבמטי •
 אוטטר • מיהרר גבעהררין טיערמטי •

מכל

מבל וזק יספוט הקורא מעצמו על מעשה אדוננו הרמב"מ
ז"ל, ויראה איך הוא ז"ל המטיק המליצה במאור או
על ידי הוספת או ברעון תיבה אחת, או על ידי שגה את
סדור המליצה, כפי משפט חכמתו וידיעתו בשקי הלשונות
האלה כי רבה היא, ועוד אחת אביא פה אשר ממנה יראה
עולם מתק תרגומו וכן סכלו.

(ברשה ב' פסוק א')

הערדר רבי"מ

איך טפראך : "איך קלימא" איך טפראך : לאט איך קלימא
מויז' דען פאלאנבוים ! מויז' דען פאלאנבוים,
איך ערפאטי ווייז' לוייז'י, ערגרייפן זייער לוייז'י ;
דייני ברימטי זאלן אירטרויבן, לאט דייני ברימטי זיין,
וויא אס וויינטאך טרויבן ; וויא אס וויינטאך טרויבן ;
אונד דיינס אטעמט דעט וויא, דיינר נאמי הויך, וויא
אפפ'ל דעט, אפפ'ל דעט ;
אונד קאסמטי דיינש גוימן, דיינ גוימן, וויא דער ערלי
וויא גוטן גויין — וויין —
וידער איינשלייט איינש ליבן, וידער איינש פריינדי זאגט
זיס היינין, איינשלייט ;
אונד טלוארט דיר (יפס') וואונד טלוארטאמט אאט
מיהס זייטלנד לו, וידעמטלוארטנדן (יפס') ;
השאר בהודש הסמוך.

(*) חזרנו המוצאם החלה האם לאור העירו כנר במקום אחד על השתנות
בין שני התרגומים האלה, (ועל כל הטוב אשר פעל אדונינו רמב"מ ז"ל
במקום הזה) והערהם הם כחוסים על העלה הקרא *Intelligenzblatt*
der allgemeinen Litteraturzeitung. No. 1789 עין
הקורא אם יחלף הערהם מוארים. דברי הביאספ'.

יִרְסָף וַיְהִי אִישׁ מַלְלִים ; וְאֵם בְּחִיל רַב ? הֲלֹא רַבּוֹ ; וְאִ"כ
 בְּמֵה אֲבִירָכָךְ ? אֲבָל אֲנִי אֹמֵר יֵה"ר שֶׁגַּם הַמַּדְיָנוֹת שָׂאתָ כּוֹבֵשׁ
 מִחֵדֶשׁ וְמֵה שָׂאתָ עֵתִיד לִכְבוֹשׁ אֵף שֶׁהָ לַעֲמַת עָתָה אֶרֶץ לֹא
 זְרוּעָה , כֹּאשֶׁר יִבְאוּ לְרִשׁוֹתָךְ יִהְיוּ אֶרְצוֹת מְבוֹרָכוֹת בְּכָל מִינֵי
 בְּרָכוֹת וַיְהִיו אֶרֶץ דָּגָן וְתִירֹשׁ אֶרֶץ לֹא תַחֲסֹר כֹּל בָּהּ , וְכֵן כֹּל
 הַנְּעִיטוֹת שָׂאתָ נוֹטֵעַ , דִּהְיִינוּ שְׂרֵי הַבָּא וְרֹאשֵׁי הַמַּלְחָמָה כֻּלָּם
 יִלְחִמוּ בַּהֲלָחָה נִפְלְאָה בְּכָל מַעֲשֵׂיהֶם וּכְלָם יִהְיוּ חֲכָמִים מְחוֹכְמִים
 וַיִּשְׁכִּילוּ בְּכָל אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֵם , אָמֵן . "

אַחֲרָי וְאֵת דְּרֹשׁ עַל מֵאֵמֶר ר"י הִיָּה צָרִיךְ לַהֲתַחֲחִיל אֵת
 הַתּוֹרָה וְכו' , דְּרוֹשׁ נִחְמַד עַל הַהֲשָׁגָה וְהוֹרָה בְּעוֹב
 טַעַם וְדַעַת אֵיךְ מִמְּרוּמֵי יִשְׁבִּיחַ הָאֱלֹהִים עַל מַעֲשֵׂי בְנֵי אָדָם ,
 וְכֹל הַלְלַת הַקִּיָּסָר יוֹרוּ כִּי מֵאֱלֹהִים הִיא זֹאת , לִכְבוֹשׁ אֵת
 שׁוֹנְאֵיו וְאֵין כֹּאֵן שׁוֹם עוֹשֶׁק כֻּלָּל כִּמְאֵמְרוֹ בַּהֲקִדְמָה קַטְנוֹת הַנִּכְבֹּת
 אַחֲרֵי הַפְּתִיחָה .

אַשְׁרִיךְ חֲכָם לֵב נּוֹפֵת תַּעֲפֶנּה שְׂפָתֶיךָ , בְּכָל דְּבָרֶיךָ אֱלֹהִים
 הַרְאִית גַּם אֵתָה אֲמַת מֵאֵמֶר חו"ל ת"ח כֹּל זָמָן
 שְׁמוֹקִינִים דַּעַתָּה מַחֲשַׁבְתָּ עֲלֵיהֶם . גַּם עֲלֶיךָ אֲנִי קוֹרָא אֵת
 דְּבָרֵי פִיךָ : אֵילָן בְּמֵה אֲבִירָכָךְ ? הֲלֹא לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר ? אֲלֹא
 יֵה"ר שִׁהְיוּ כָל רַבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמוֹרִיהֶם כְּמוֹתָךְ .

וְהָיָה כִּי יִשְׁכַּחְתָּ אֶת אֵתָה אֲמַת מֵאֵמֶר חו"ל ת"ח כֹּל זָמָן
 שְׁמוֹקִינִים דַּעַתָּה מַחֲשַׁבְתָּ עֲלֵיהֶם . גַּם עֲלֶיךָ אֲנִי קוֹרָא אֵת
 דְּבָרֵי פִיךָ : אֵילָן בְּמֵה אֲבִירָכָךְ ? הֲלֹא לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר ? אֲלֹא
 יֵה"ר שִׁהְיוּ כָל רַבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמוֹרִיהֶם כְּמוֹתָךְ .

וְהָיָה כִּי יִשְׁכַּחְתָּ אֶת אֵתָה אֲמַת מֵאֵמֶר חו"ל ת"ח כֹּל זָמָן
 שְׁמוֹקִינִים דַּעַתָּה מַחֲשַׁבְתָּ עֲלֵיהֶם . גַּם עֲלֶיךָ אֲנִי קוֹרָא אֵת
 דְּבָרֵי פִיךָ : אֵילָן בְּמֵה אֲבִירָכָךְ ? הֲלֹא לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר ? אֲלֹא
 יֵה"ר שִׁהְיוּ כָל רַבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמוֹרִיהֶם כְּמוֹתָךְ .